

Θέατρο / Ποια είναι η Γιοζεφίνε;

14.04.26,

Λέανδρος Πολενάκης

Μια μουσική και θεατρική σύνθεση από τον Χαράλαμπο Γωγιό και τον Σάββα Στρούμπο στην Εναλλακτική Σκηνή της Εθνικής Λυρικής Σκηνής «Γιοζεφίνε η αοιδός ή Ο λαός των ποντικιών» είναι το τελευταίο διήγημα που έγραψε ο Κάφκα, το 1924. Το έργο, μια αλληγορία για την ανθρώπινη κατάσταση, ξεκινά από τον αρκετά γνωστό γερμανικό μεσαιωνικό θρύλο του «Αυλητή του Χάμελιν», όπου τα ποντίκια μιας πόλης παρασύρονται από τη μουσική του αυλού που παίζει μια κοπέλα ή ένα παιδί, ρίχνονται στο ποτάμι, πνίγονται και σώζεται η πόλη. Αλλά για τον Κάφκα, το σημείο τονισμού βρίσκεται αλλού, καθώς αναστρέφει πλήρως τη ροή του θρύλου.

Έξω από τα λαγούμια

Ο Κάφκα στο πιο πάνω διήγημά του μας μεταφέρει στον φανταστικό κόσμο των ποντικιών, σε έναν λαό που έχει ξεχάσει τι είναι η παιδικότητα και η μουσικότητα και που έχει πλέον πάψει να γράφει ιστορία. Οι μόνες του έγνοιες είναι ο αγώνας για την επιβίωση και η άμυνα απέναντι στις απειλές των εχθρών του. Όπως σημειώνει καιρία ο σκηνοθέτης Σάββας Στρούμπος στο πρόγραμμα της παράστασης: «Ένα προλεταριάτο ολοκληρωτικά κυριευμένο από τη λήθη ζει σε ένα διαρκές παρόν, χωρίς αύριο [...] Ο χρόνος θα μπορούσε να κυλά ατονικά και άμουσα, αν μια εκτός νόρμας τραγουδίστρια, η Γιοζεφίνε, δεν επέμενε να επιχειρεί να επαναφέρει με το τραγούδι της τη χαμένη μνήμη της παιδικότητας και της μουσικότητας, προτείνοντας έναν άλλο τρόπο ζωής, έξω από τα λαγούμια [...] Ο Κάφκα εκκινεί από τα αδιέξοδα του εβραϊκού ζητήματος και μας μιλάει με μια καρναβαλική παραβολή για τα δικά του αδιέξοδα [...] Ωστόσο αυτή η ενέργεια περιέχει μια γεύση ελευθερίας, μια σπίθα εξέγερσης, μελωδίες ενός άλλου, άγνωστου ακόμα κόσμου. Αυτή τη σπίθα φέρνει στον λαό των ποντικιών η εκτός νόρμας αοιδός Γιοζεφίνε ως ένας παράδοξος Διόνυσος των υπονόμων και όλες οι συμπεριφορές

αποσταθεροποιούνται, τα ποντίκια αρχίζουν να βγαίνουν από τον εαυτό τους θαυμάζοντας αυτήν την παράξενη τραγουδίστρια, παρόλο που την άλλη στιγμή είναι έτοιμα να την αρνηθούν [...] Η Γιοζεφίνε θα χαθεί, η σπίθα όμως που φέρει θα χαθεί; Αυτό το ερώτημα αιωρείται στις τελευταίες γραμμές του διηγήματος, αφήνοντας τη φαντασία μας ελεύθερη να διανύσει τις δικές της διαδρομές...».

Μια εμπειρία μεσοκαλόκαιρου

Να προσθέσω μια δική μου, ανάλογη, αληθινή έντονη παιδική εμπειρία: νύχτα μεσοκαλόκαιρου σε νησί, κάτω από ένα ολόγιομο φεγγάρι, χωρικοί πιο πέρα, άσπροι σαν πάχνη, λιχνίζουν το σιτάρι ενώ γύρω οι ποντικοί χορεύουν διονυσιασμένοι, εκστατικοί, τυλίγονται και ξετυλίγονται τις ουρές τους αιωρούμενοι πάνω στα κλαδιά των δέντρων! Σαν προσευχή ενός έσχατου πανθειστή μου μοιάζει σήμερα αυτό το μακρινό όραμα. Ή ίσως σαν ένα ενύπνιο, το στερνό, του τελευταίου φιλόσοφου της γης, Μπαρούχ Σπινόζα.

Παλλόμενη ύλη και μουσική χειροπιαστή μαζί, συνθέτουν ένα «μετατοπικό», αν μπορούμε να το ονομάσουμε έτσι, θεατρικό τοπίο, για να αποφύγουμε τη φθαρμένη από άτοπες χρήσεις λέξη: «μεταφυσικό». Επειδή όλα είναι φυσικά στον κόσμο του Κάφκα, που είναι ένας δικός μας γήινος κόσμος.

Ένα σώμα που εκπέμπει φως

Η ξεχωριστή σκηνοθετική προσέγγιση του Σάββα Στρούμπου στη σπουδαία μετάφραση της Ιωάννας Μεϊτάνη και η χαρισματική μουσική σύλληψη του Χαράλαμπου Γωγιού, εκτελεσμένη ζωντανά στη σκηνή από το θαυμαστό Ergon Ensemble από τους εξαιρετικούς Κώστα Τζέκο, Ανδρέα-Ρολάνδο Θεοδώρου, Βασίλη Σούκα και Περικλή Σιούντα, με θεατρικά θραύσματα μνήμης από το γερμανικό καμπαρέ του Μεσοπολέμου και μελωδικά σημεία της μουσικής παράδοσης των Ασκενάζι, στην ωραία στιχουργική επεξεργασία της Έλσας Ανδριανού, αγκαλιάζουν μαζί το έργο και το δένουν σε σώμα ενιαίο που εκπέμπει ένα φως παράξενο, αλλά οικείο. Σώζοντας, έτσι, ακέραιο τον καφκικό μύθο και διατυπώνοντας τους πέντε ρόλους αρχετυπικά, με δεσπόζουσα τη Γιοζεφίνε ως μεγάλη κυρά του φεγγαριού. Αυτή είναι η Γιοζεφίνε.

Οι εκλεκτοί ηθοποιοί-περφόμερς Έβελυν Ασουάντ (Γιοζεφίνε), Ελρινίκη Μαραπίδη, Ρόζυ Μονάκη και Σταύρος Παπαδόπουλος (λαός) δίνουν ένα συλλογικό ρεσιτάλ ολικής σωματικής προσέγγισης, με την αποβολή κάθε

περιττού υποκριτικού στοιχείου και με την αρνητική προβολή σε έναν ιδεατό κενό χώρο του σώματός τους, ως μιας ιδιόμελης, αυτόγραφης, μουσικής παρτιτούρας.

Το σκηνικό της Κατερίνας Παπαγεωργίου με τη γεωμετρική δομή και τις οξείες γωνίες του και οι αιχμηροί φωτισμοί του Κώστα Μπεθάνη γίνονται ιδανικό καταφύγιο-φυλακή των απελπισμένων της γης. Μέχρι την επόμενη έφοδό τους στον ουρανό.